

Bijlage 4. Behandeling van de adviezen, opmerkingen en bezwaren bij het ministerieel besluit tot definitieve opheffing van de bescherming als monument van het station van Neerpelt met stationsgebouw, lampisterie, seinhuizen en wisselhendels, meer bepaald van de lampisterie en de wisselhendels, in Pelt (Neerpelt)

Provincie: Limburg

Gemeente: Pelt, 4de afdeling, Neerpelt, 2de afdeling, sectie C

Objectnummer: 4.01/72025/117.1

-

Dossiernummer: 4.001/72043/103.1

Omschrijving:

Spoorwegstation van Neerpelt met inbegrip van het stationsgebouw, de lampisterie, de seinhuizen II en IV, de wisselhendels en de wachterswoning: lampisterie en wisselhendels, Stationsstraat 84, zonder nummer, Saxbylaan zonder nummer en Donkerstraat 37

Mij bekend om gevoegd te worden bij het besluit van heden:

Brussel, 12/06/24

De Vlaamse minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed,

Getekend door: Matthias Diependaele (Sig)
Getekend op: 2024-06-12 22:12:59 +02:00
Reden: lk keur dit document goed

Vlaamse
overheid

Matthias DIEPENDAELE

1. Advies uitgebracht voorafgaand aan de voorlopige opheffing

1.1. Advies uitgebracht door de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed (VCOE)

Het advies werd gevraagd op 20 oktober 2023.

De VCOE bracht op 17 november 2023 een gunstig advies uit over de opheffing van de bescherming als monument van het station van Neerpelt met stationsgebouw, lampisterie, seinhuizen en wisselhandels, meer bepaald van de lampisterie en de wisselhandels, in Pelt (Neerpelt). Het advies maakt integraal deel uit van het opheffingsdossier.

Behandeling van het advies:

1.1.1. Algemene opmerkingen op het project 'Snelle Screening'

De commissie vindt het een goede zaak dat werk wordt gemaakt van het evalueren en actualiseren van het beschermde bestand. De commissie merkt daarbij echter op dat "het verlies van erfgoedwaarden of het 'algemeen belang' niet zonder meer kunnen aangegrepen worden om beschermingen stop te zetten. De procedure vereist steeds een kritische afweging op basis van een eenduidig beoordelingskader, daarbij rekening houdend met de oorzaken van de problematische toestand van de bescherming. Zo benadrukt de parlementaire voorbereiding van het Onroerenderfgoeddecreet: "*In geen geval kan verwaarlozing of gebrek aan onderhoud door de (huidige of vorige) zakelijke rechthouder of beheerder aanleiding geven tot een wijziging of gehele of gedeeltelijke opheffing van de bescherming*". Bij inbreuken op het actief- en passiefbehoudsbeginsel kan een eventuele opheffing van bescherming dus enkel volgen als aangetoond is dat handhaving afgerond, uitgesloten of gehypothekeerd is. Wanneer handhaving in het verleden in gebreke bleef word de veroorzaker beloond voor wanbeheer."

Behandeling van het advies:

In het inhoudelijk dossier bij het opheffingsbesluit wordt in de beheershistoriek steeds weergegeven of er sinds de bescherming een handhavingstraject gelopen werd op basis van het beheersarchief van het agentschap Onroerend Erfgoed en informatie van de afdeling Handhaving van het departement Omgeving. In de archieven kan soms niet teruggevonden worden waarom men na een inbreuk of een misdrijf destijds niet is overgegaan tot handhaving. Bij de snelle screening werd steeds nagegaan of de opstart van een handhavingstraject nog opportuun is of niet. Indien een handhavingstraject nog lopende is of opgestart kan worden, wordt er geen procedure tot opheffing van de bescherming opgestart.

De commissie stelt dat, als er nog erfgoedwaarden overblijven het eventuele opheffingsvoorstel "gebaseerd moet zijn op grondig en consistent vergelijkend onderzoek, zodat de noodzaak tot opheffing en het belang van het betreffende erfgoedobject in het globale Vlaamse beschermingsbestand steeds goed kan worden ingeschat." Ook merkt de commissie dat "het daarbij belangrijk is om niet enkel de erfgoedwaarden toegekend op het moment van bescherming te (her)evalueren, maar ook mogelijk bijkomende erfgoedwaarden die vanuit, het hedendaagse perspectief van toepassing zijn."

Behandeling van het advies:

De snelle screening van het beschermde bestand had als doel die beschermingen te detecteren die vandaag overduidelijk niet meer aan de hedendaagse selectiecriteria voor bescherming op Vlaams niveau voldoen. Het onderzoek omvatte geen uitgebreide studie per thema of typologie. Waar er nog resterende erfgoedwaarden zijn, wordt door de evaluatie aan de hand van de criteria in het inhoudelijk dossier (3.1. Evaluatie van de opheffing van de bescherming) en in het ministerieel besluit steeds aangetoond dat de opheffing van de bescherming evident is en er door de opheffing geen hiaat in het beschermde bestand

ontstaat. Aangezien het een actuele evaluatie op basis van de hedendaagse inzichten inzake erfgoedwaarden is, hanteert het agentschap steeds de huidige selectiecriteria zoals omschreven in het Onroerenderfgoedbesluit en de huidige erfgoedwaarden zoals omschreven in het Onroerenderfgoeddecreet.

De commissie wijst erop dat "zonder kritische en eenduidige afweging gevaarlijke precedentes ontstaan die eigenaars of gebruikers aanmoedigen om beschermingsplichten niet na te leven. Het kan bovendien aanleiding geven tot het in vraag stellen van beschermingen die wel nog toereikend zijn, met de uitholling van het eerdere beschermingsbeleid en het beschermingsinstrument tot gevolg. Vooral de ruime invulling van de rechtsgrond 'algemeen belang' - nochtans voornamelijk bedoeld ter afweging van strijdige ruimtelijke belangen - is in dat verband zorgwekkend. De parlementaire voorbereiding verduidelijkt dat deze mogelijkheid in geen geval een vrijgeleide mag zijn om het belang van een bescherming te ondermijnen.

Behandeling van het advies:

Elk voorstel tot opheffing van de bescherming binnen het project van de evaluatie van het beschermde bestand werd grondig onderzocht, afgewogen en geëvalueerd. De uitgewerkte inhoudelijke dossiers met een overzicht van de individuele en specifieke beschermings- en beheershistoriek zijn hiervan het resultaat.

Bij de opheffingen waar 'algemeen belang' als rechtsgrond voor de opheffing van de bescherming wordt gebruikt, wordt de opheffing bijkomend grondig gemotiveerd door het beschermde goed af te wegen aan de huidige selectiecriteria en erfgoedwaarden. Hierbij wordt aangetoond dat het beschermde goed in haar huidig voorkomen onvoldoende erfgoedwaarde heeft voor een bescherming op Vlaams niveau en de opheffing geen hiaat binnen het beschermde bestand veroorzaakt.

De commissie stelt verder vast dat "in het betreffende project de rechtsgrond 'algemeen belang' ook wordt ingeroepen wanneer onoordeelkundige werken, al dan niet vergund, werden uitgevoerd, zelfs wanneer niet alle erfgoedwaarden verdwenen zijn, en dat er niet altijd een passend onderscheid wordt gemaakt tussen de evaluatie van een beschermd monument en van een beschermd stads- of dorpsgezicht of cultuurhistorisch landschap."

Behandeling van het advies:

De rechtsgrond 'de erfgoedwaarden zijn onherstelbaar aangetast of verloren gegaan' (Art. 6.2.1., 1°) veronderstelt een volledig en onherroepelijk verlies en wordt enkel gebruikt wanneer de erfgoedwaarden volledig verdwenen zijn. De rechtsgrond 'algemeen belang' (Art. 6.2.1., 3°) wordt gebruikt wanneer het onroerende goed nog erfgoedwaarden heeft, maar waarbij deze na toetsing aan de selectiecriteria onvoldoende blijken om een bescherming op Vlaams niveau te verantwoorden. Het klopt dus dat in sommige gevallen het onroerend goed nog erfgoedwaarden heeft, al dan niet na onoordeelkundige (vergunde) werken. Door deze resterende erfgoedwaarden te erkennen en te omschrijven aan de hand van de selectiecriteria kunnen deze erfgoedwaarden nog gevrijwaard worden door bijvoorbeeld het onroerende goed vast te stellen in de inventaris.

Bij de evaluatie van het beschermde bestand vertrok het agentschap Onroerend Erfgoed vanuit het beschermingsstatuut waarin het goed beschermd werd en de afbakening. Bij een onroerend goed beschermd als stads- of dorpsgezicht werd bijvoorbeeld niet gekeken naar het interieur, maar naar de verschillende beschermde onderdelen van de site en hun relatie tot elkaar. Bij een beschermd cultuurhistorisch landschap werden de landschappelijke erfgoedkenmerken en -elementen afgewogen enz. In sommige gevallen werd vastgesteld dat het goed beter beschermd wordt onder een ander statuut of met een andere afbakening waardoor de erfgoedwaarden beter gevrijwaard kunnen worden. In die gevallen gaat de opheffing van de bescherming gepaard met een nieuwe bescherming.

De commissie heeft bijgevolg uiting aan "haar bezorgdheid over de uitvoering van een 'snelle screening'. De nadruk ligt hier op het afsluiten van dossiers die in het verleden misliepen,

zonder dat er een expliciet afwegingskader of breder (beleids)kader is voor de actualisering van beschermingen. De vrees bestaat dat - los van de al dan niet terecht opheffingen - dit een verkeerd signaal geeft naar eigenaars en gebruikers van beschermd erfgoed, te meer gezien thematisch-typologische evaluaties en aanvullende beschermingen uitblijven. De commissie dringt aan in communicatie omtrent opheffingen steeds duidelijk te maken dat verwaarlozing of wederrechtelijke ingrepen hiertoe geen aanleiding kunnen geven."

Behandeling van het advies:

De Beleidsnota Onroerend Erfgoed (2019-2024) van minister Matthias Diependaele, bevoegd voor onroerend erfgoed, kondigde aan dat we het huidige beschermde bestand zullen evalueren op basis van de hedendaagse inzichten inzake erfgoedwaarden. Om te voldoen aan de maatschappelijke vraag om op korte termijn door het volledige pakket beschermd erfgoed te gaan, werkte het agentschap vanaf juli 2021 tot december 2022 aan de 'snelle screening' van het beschermde bestand. Deze snelle screening had als doel om op een termijn van anderhalf jaar die beschermingen te detecteren die vandaag overduidelijk niet meer aan de hedendaagse selectiecriteria voor bescherming voldoen. Een doorgedreven thematisch of typologische afweging was in dit tijdsbestek niet mogelijk. Door de typologische opdeling van het te onderzoeken pakket werd het wel mogelijk enige vergelijking door te voeren. In dit opzicht werd bij elk voorstel voor opheffing ook nagegaan of de opheffing geen hiaat in het beschermde bestand veroorzaakte. Tijdens de evaluatie werd steeds bekeken of er nog een lopend handhavingstraject was en of in een bepaald dossier nog handhaving mogelijk was. Voor deze dossiers wordt dan ook geen opheffingsprocedure opgestart. Dit staat ook opgenomen in het eindrapport van de snelle screening (<https://oar.onroenderfgoed.be/publicaties/OAOE/267/OAOE267-001.pdf>).

Bovendien is in alle communicatie over dit project opgenomen dat wanneer er sprake is van verwaarlozing, het agentschap in eerste instantie inzet en aanstuurt op een handhavingstraject. Op de website van het agentschap Onroerend Erfgoed wordt duidelijk gecommuniceerd: "*Wanneer er sprake is van verwaarlozing, dan zullen we eerder aansturen op herstel of een schadevergoeding.*" (<https://www.onroenderfgoed.be/procedure-tot-opheffing>). Op het titelblad van het aanvraagformulier tot opheffing van een bescherming staat "*Opgelet! In geen geval kan verwaarlozing of gebrek aan onderhoud aanleiding geven tot een opheffing van de bescherming.*"

De commissie verwijst "bijkomend naar haar vorige adviezen voor wat betreft de lessen die te trekken zijn uit opheffingsdossiers. De lopende evaluatie van het beschermde bestand zou ook aangegrepen moeten worden om beschermingen die bedreigd zijn prioritair te vrijwaren, en hierover publiek te communiceren."

Behandeling van het advies:

De evaluatie van het beschermde bestand heeft er ook voor gezorgd dat bepaalde sites opgemerkt werden waar recent werken werden uitgevoerd zonder toelating of vergunning of waar er sprake is van verwaarlozing van het beschermde goed. Deze dossiers worden vandaag opgevolgd. Het publiek communiceren van deze trajecten wordt echter niet beschouwd als een goed uitgangspunt voor een constructieve dialoog met de zakelijkrechthouders.

Daarnaast voerde het agentschap een analyse uit op onze databanken om na te gaan voor welke beschermde monumenten gedurende de afgelopen tien jaar geen toelatingen of premies werden aangevraagd. Dat kan immers een signaal zijn dat er mogelijk een verwaarlozingsproblematiek speelt. Dit kadert in het streven naar een proactieve handhaving. Voor ongeveer 2.000 beschermde monumenten bleek geen toelatings- of premie-aanvraag beschikbaar. Deze lijst is de vertrekbasis om te bepalen voor welke monumenten verdere actie aangewezen is. Niet in alle gevallen zal er immers effectief een probleem zijn. Bovendien neemt het agentschap een studie proactieve handhaving op.

1.1.2. Over het dossier in kwestie (Station van Neerpelt - lampisterie en wisselhendels in Pelt) stelt de VCOE:

De commissie merkt op dat de lampisterie van het station van Neerpelt wederrechtelijk gesloopt werd tijdens de beschermingsprocedure maar dat de bescherming ervan wel werd doorgezet met het oog op de mogelijkheid van een wetenschappelijk verantwoorde reconstructie. Deze reconstructie werd in de daaropvolgende jaren echter niet alleen niet afgedwongen maar ook de beschermde wisselhendels blijken na de buitenwerkingstelling van de seinhuizen en wisselhendels in de jaren 1990 te zijn verwijderd. Dat de handhaving in gebreke bleef betreurt de commissie, omdat met de verdwenen lampisterie en wisselhendels schaarse voorbeelden van historische spoorweginfrastructuur bij een zeldzaam volledig stationscomplex verdwenen.

Behandeling van het advies:

Het verlies van de lampisterie en de wisselhendels valt inderdaad te betreuren. Wat de tijdens de beschermingsprocedure wederrechtelijk gesloopte lampisterie betreft werd om een niet meer te achterhalen reden geen handhavingstraject opgestart om de reconstructie ervan te vorderen ofschoon de beschermingsprocedure dit beoogde. De verdwijning van de wisselhendels werd opgemerkt bij evaluatie van het beschermde bestand. Uit het beheersarchief kan moeilijk opgemaakt worden in welke mate het beheer van het monument na de bescherming werd opgevolgd. Deze bevinding onderlijnt het belang van het streven naar een proactieve handhaving; het agentschap gaat dan ook een studie proactieve handhaving opnemen.

1.2. Conclusie voorafgaand aan de voorlopige opheffing

Het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit. Noch het inhoudelijk dossier noch het ministerieel besluit werden aangepast.

2. Opmerkingen en bezwaren uitgebracht na de voorlopige opheffing en voorafgaand aan de definitieve opheffing

2.1. Openbaar onderzoek en hoorrecht

De gemeente Pelt organiseerde het openbaar onderzoek van 12 maart 2024 tot en met 10 april 2024. Tijdens het openbaar onderzoek organiseerde de gemeente geen hoorzitting. Het proces-verbaal maakt integraal deel uit van het opheffingsdossier.

Tijdens het openbaar onderzoek werd één bezwaar ingediend. Dit wordt behandeld.

Geen zakelijkrechthouders beriepen zich op het hoorrecht en vroegen gehoord te worden door het agentschap.

Omwille van privacy-redenen zijn de bezwaren anoniem opgenomen in dit document. Het opheffingsdossier bevat een overzicht van alle bezwaren en de gegevens van de bezwaarindieners.

2.1.1. Bezwaar 1 uitgebracht tijdens het openbaar onderzoek

De Bestendige Deputatie geeft een ongunstig advies. Net als de VCOE betreurt de provincie Limburg dat de lampisterie en later ook de wisselhendels wederrechtelijk werden gesloopt. Gezien de weinige voorbeelden van historische spoorweginfrastructuur bij een zeldzaam volledig bewaard stationscomplex begrijpt ze niet dat de handhaving in beide gevallen uitbleef.

Antwoord

Het verlies van de lampisterie en de wisselhendels valt inderdaad te betreuren. Voor de tijdens de beschermingsprocedure gesloopte lampisterie werd geen handhavingstraject opgestart om de reconstructie ervan te vorderen hoewel de beschermingsprocedure dit beoogde. De verdwijning van de wisselhendels werd vastgesteld bij de evaluatie van het beschermde bestand. Onderzoek van het beheersarchief liet niet toe om een duidelijk beeld te krijgen van de mate waarin het beheer van het monument na de bescherming werd opgevolgd. Onverminderd het belang van handhaving bij misdrijven inzake onroerend erfgoed werd bijgevolg geopteerd voor een opheffing van de bescherming voor de verdwenen erfgoedelementen.

De Bestendige Deputatie looft het voornemen van het agentschap Onroerend Erfgoed om een studie proactieve handhaving op te starten. Zonder handhaving, stelt de bezwaarindiener, lijkt verwaarlozing of sloop van erfgoed een vrijgeleide te worden voor de opheffing van bescherming. Er wordt dan ook aangedrongen om niet enkel proactief te handhaven, maar ook om in dialoog te gaan met enkele belangrijke Vlaamse en federale instellingen. De druk op het industrieel-archeologisch erfgoed is heel erg groot, aangezien deze sites in oorsprong een duidelijk praktische functie hadden. Bij het vervallen van die functie, door bijvoorbeeld ingebruikname van nieuwe sites, inburgering of ontwikkeling van andere technieken/technologieën, zijn deze sites potentieel bedreigd.

Antwoord

De naar aanleiding van deze en andere casussen gemaakte bevinding dat opvolging van het beheer na bescherming noodzakelijk is om wederrechtelijke ingrepen tijdig te kunnen handhaven, onderlijnt het belang van het streven naar een proactieve handhaving. Dit was dan ook een van de beweegredenen van het agentschap om tot een studie proactieve handhaving over te gaan. Intussen werd in 2024 op basis van de gegevens uit de databanken van het agentschap de lijst van beschermde monumenten waarvan eigenaars of beheerders de voorbije tien jaar geen contact hadden met het agentschap, verfijnd. Zodoende kreeg het agentschap meer zicht op de prioritair erfgoedsites waar het agentschap proactief en Vlaanderenbreed kan inzetten op handhaving. De resultaten vormen momenteel het voorwerp voor een plan van aanpak voor contactname en terreinbezoeken om - waar nodig - tot gerichte acties over te gaan.

De Bestendige Deputatie merkt op dat uit dit dossier blijkt dat het Limburgs en ook meer algemeen het Vlaams spoorwegerfgoed onder druk staat. Een vaststelling die ook geldt voor het voormalige buurtspoorwegenerfgoed en het erfgoed van de kunstmatige waterwegen. Potentieel bedreigde erfgoedsites zijn onder meer ook spoorweginfrastructuur, voormalige tramremises, sluiswachterswoningen, brugwachterswoningen en douanekantoren als ze hun oorspronkelijke functie verliezen en niet onmiddellijk een nieuwe bestemming krijgen. De bezwaarindiener vraagt dan ook aan het agentschap Onroerend Erfgoed om de dialoog hierover aan te gaan met de instellingen die dit soort industrieel-archeologische sites en erfgoed beheren (zoals de NMBS, De Lijn, De Vlaamse Waterweg, ...). Niet enkel sensibiliseren over de precare toestand van het erfgoed dat ze beheren, is daarbij belangrijk, maar ook het stimuleren om proactief met het behoud en beheer van hun erfgoedrijk patrimonium bezig te zijn. Door een actieve herbestemmingspolitiek, het sneller zoeken naar overnemers, ...kan het erfgoed, volgens de bezwaarindiener, een nieuwe toekomst gegeven worden.

Antwoord

Het agentschap is zich ten volle bewust van de potentiële dreiging die naar het beschermd industrieel erfgoed bij desaffectatie uitgaat. Er is dan ook voor veel van deze beschermde monumenten contact met hun beheerders, niet alleen bij de opstart van restauratie- en herbestemmingsprojecten maar ook daaraan voorafgaand zoals in het

kader van de opmaak van beheersplannen waarbij een beheersvisie voor een periode van 24 jaar dient ontwikkeld te worden.

2.2. Conclusie

De opmerkingen en bezwaren uitgebracht na de voorlopige opheffing en voorafgaand aan de definitieve opheffing hebben geen invloed op het inhoudelijk dossier of het ministerieel besluit.

Het inhoudelijk dossier noch het ministerieel besluit werden aangepast na de voorlopige opheffing.